

Bárður Larsen

Adjunktur í lögfrøði, Fróðskaparsetur Føroya

Kristian Joensen

Námslektari í lögfrøði, Fróðskaparsetur Føroya

typisk er af vidtrækkende udenrigs- og indenrigspolitisk karakter, og dels det formelle hensyn at undgå konflikt mellem regeringens og lovgivningsmagts kompetence, idet dispositioner som de nævnte ofte vil nødvendiggøre ny lovgivning.”

Ásetingin hevur sostatt onki við einsíðuga loysing at gera. Kortini er henda tulkningin av greinini førd yvir til § 19, og ríkismyndugleikarnir hava ferð eftir ferð víst á, at Føroyar einans kunnu loysa við virðing fyri mannagongdini í grundlógini § 19. Hetta varð millum mangar ferðir ført fram í álitum frá Løgmlaráðnum 2. juni 2010 og 9. august 2017 um mannagongd at loysa í uppskotum til føroyska stjórnarskipan.

Hví halda ríkismyndugleikarnir so uppá eina tulkning av § 19, sum er skeiv? Tað er ikki lætt at siga. Helst hevur tað at gera við, at eitt statsvald í týðandi málum ikki kann standa politiskt nakið, men má rættvísgera seg við retorikki um tað neyðuga heldur enn ta treyða (politiska). Tískil fellur statsmannatala ofta í eitt við stjórnarrættarlaga argumentation.

Heldur ikki eru aðrar ásetingar í dansku grundlógini, sum forða Føroyum í at loysa

einsíðugt. Danir sjálvir eru samdir um, at ásetingin um fólkatingsumboðan og aðrar ásetingar, ið nevna Føroyar, ikki binda Føroyar at ríkinum, men hava støðu sum faktiskar fortreytir (tvs. at loysa Føroyar, so gerast ásetingarnar tómar, men ásetingarnar forða ikki hesum).

Eisini skeyt ein minniluti í nevndini, sum á grundlógargevandi ríkisfundinum í 1848-49 fyrireikaði grundlógina, upp orðing um, at ríkið skuldi vera heild, ið ikki kundi deilast. Uppskotið bleiv vrakað.

Møguliga ber til eftir breiðari endamálstulking av eini grundlóg, sum onki sigur um tað, at koma til, at hon kortini kann ikki góðtaka einsíðuga loysing. Serliga kann hetta vera so, um grundlógin er eitt slag av fólkaræðisligum sáttmála, ið allir landslutir hava samtykt at vera bundnir av. Tá kann verða ført fram, at útmelding og upploysn av slíkum sáttmála (grundlóg) eigur at vera samsvarandi sáttmálanum sjálvum og ikki í stríði við hann. Kortini ber slík tulkning av ríkisgrundlógini ikki væl til.

Í formælinum til upprunaligu grundlógina frá 5. juni 1849 framgongur, at lógin er givin av kongi sum ein sáttmáli millum kong og fólk (og fólksins umboð

á grundlógargevandi ríkisfundinum). Føroya fólk hevði kortini ongan lut í hesum sáttmála, tí føroyingar valdu ikki umboð til grundlógargevandi ríkisfundin, men finga kongsvátt umboð.

Tá lógin um føroysku ríkisdagsumboðanina síðan var fyrri á Ríkisdegnum í 1850, høvdu føroyingar als onki umboð.

Grundlógin hevur kortini gildi fyrri Føroyar, tí hon er lýst her í 1849-50, og hon hevur virkað líka síðani.

Kortini slepst ikki uttan um, at grundlógin hevur sera veikan fólkaræðisligan legitimitet í Føroyum.

Ein kundi ímyndað sær, at grundlógin upprunaliga varð sett í gildi á ein fólkaræðisliga ivasaman hátt, men at føroyingar síðani tóku hana til sín. Tað sær kortini ikki út til at hava hent í serliga stóran mun.

Tá ríkisgrundlógin skuldi broytast í 1920, og fólkaatkvøða fyrstu ferð var kravdur partur av mannagongdini, atkvøddi stórir partur av møttu føroysku veljarunum fyrri broytingini, men einans 24.9% av veljarunum møttu móti 49.6% av veljarunum í ríkinum annars. Seinni skuldi ganga munandi verri.

Til fólkaatkvøðu um grundlógarbroytingina í 1939, sum fall vegna tað, at minni enn kravdu 45% av samlaðu veljarunum

atkvøddu fyrri, møttu 48.9% av veljarunum í ríkinum sum heild, men einans 10.7% av veljarunum í Føroyum.

Í 1953, tá grundlógin bleiv broytt seinast, møttu 59.1% av veljarunum í ríkinum sum heild, men í Føroyum møttu einans 8.7%.

Hóast stórir meiriluti av møttu veljarunum atkvøddu fyrri til nevndu fólkaatkvøður, so broytir tað ikki, at lága uppmøtingin er prógv um, at ríkisgrundlógin hevur ein fólkaræðisligan trupulleika í Føroyum. Kravið í § 88 í ríkisgrundlógini um, at 40% av samlaðu veljarunum skulu vera fyrri, áðrenn broyting er góðkend, hevur til endamáls at tryggja demokratiska legitimitetin. Sjálvsagt kunnu slíkar reglur diskuterast, og mong halda danska kravið vera ov strangt. Kravið speglar kortini so ella so eina almenna fatan av, at uppmøting er týðandi fyrri fólkaræðisligan legitimitet (samanber við vanliga kritikkin, at 67.5% var ov lág uppmøting 14. september 1946).

Tá uppmøtingin er undir 10%, kann ongin ivast í, at veljarin í veruleikanum hevur sagt: “Henda dagsskráin rakar ikki meg!”

Tað tykist kortini so, at føroyingar í nógv størri mun hava tikið undir við sokallaða

ríkisfelagsskapinum enn við grundlógini sjálvari. Føroyingar hava valt til Ríkisdagin og seinni Fólkatíngið og hava tískil óbeinleiðis góðtikið grundlógina við at góðtaka tær skipanir, sum grundlógin hevur innført.

Kortini er hetta ein óbeinleiðis og meira minimalur legitimitetur, sum grundlógin hevur í Føroyum samanboreið við Danmark, har veljararnir valdu umboð á grundlógargevandi ríkisfundin í 1848-49 og í stórum tali hava møtt til fólkaatkvøður í sambandi við seinni grundlógarbroytingar.

Samanumtikið tykist ikki hanga væl saman at halda uppá, at grundlógin er ein forðing fyrri, at Føroyar einsíðugt melda seg úr grundlógarumráðnum, tá Føroyingar ikki upprunaliga samtyktu at koma undir grundlógarumráðið, og tá føroyingar eftirfylgjandi hava givið grundlógini so minimala undirtøku sum seinast einans at mæta við 8.7% av veljarunum til fólkaatkvøðu.

Saman við sjónarmiðunum um § 19, má hetta hava við sær, at grundlógin er rættiliga óviðkomandi fyrri, hvussu føroyingar velja at orða manngongdina fyrri at fara úr ríkinum, um slík áseting aftur skuldi blivið framsett í uppskoti til stjórnarskipan ella líknandi skjal.